

претегли добре позитивите и негативите от него, изрече пророческата фраза: „Това чудо ще ни провали нас ромите“. Той беше искрено загрижен за пагубното влияние на радиото върху наложените традиции в голямото му семейство – опасенията, че то ще доведе до ограничаване на традиционните събирания, изоставяне на приказките и легендите на родовите разказвачи, загуба на автентичността на песните, които се пеят от всички в рода, промяна на изградените традиции на възпитание на подрастващите и т.н. Всичките ценности, които са осъществявали оцеляването и развитието на неговия род и семейство са били поставени в ситуация да се състезават с радиото... Все пак той не го изхвърли от употреба, макар и да налагаше спартански ограничения. В края на краищата моят дядо по философски осъзнаваше, че когато печелиш едно, непременно трябва да загубиш друго, за да има равновесие в човешката природа и въпреки това той страдаше.

На табл.21 за пореден път анкетираните първопроходци дават посредствена оценка на така необходимата **морална подкрепа от училището**. Средно 0,36 (2 от 5 ИЛ) не са очаквали такава подкрепа при изграждането си като специалисти. Явно българското училище като цяло, в лицето на неговото ръководство и учителския му колектив, има крещяща нужда от подкрепа за развиване на чувствителност за оказване на морална подкрепа към различните деца и особено към тези от ромски произход.

Значителното разминаване в стойностите на отговорилите с *Да мъже и жени*, в полза на мъжете, хвърля отчасти и друга светлина към факта, че в горния курс на обучение мъжете са повече от жените. До сега българското училище успешно се оправдаваше с традицията на ранните бракове при ромските момичета. Явно, ниските очаквания за така необходимата им морална подкрепа прави горния курс на обучение в училище непривлекателно място за ромските момичета. Само допълнителни изследвания в тази насока ще избистрят истинската картина от причини и мястото на училището сред тях. В табл.65 са приведени разпределенията за моралната подкрепа от страна на училището според ИЛ от близкото обкръжение. По този въпрос няма съществена разлика между първопроходците и близкото им обкръжение.

В табл.22 относно очакваната **морална подкрепа от НПО** при изграждането на първопроходеца като специалист, основната част от ИЛ отричат да са получавали такава подкрепа. Немалки дялове (повече мъже) посочват, че са я получавали. Оценката за моралната подкрепа от неправителствени организации при изграждането на специалисти от нов за ромската общност вид се вижда и от табл.66 за ИЛ от близкото обкръжение. По-голяма част от ИЛ и в двете анкети в известен смисъл дават обществено признание на тези ромски и неромски граждански организации, които издириха, мотивираха, изведоха и морално подкрепиха редица първопроходци по пътя им от традицията до модерността и за изграждането им като специалисти. Това се случи с по-младото и най-младото поколение интелигентни роми от 1989 г. насам.

Крайно ниските очаквания за **морална подкрепа от държавните институции** при изграждането на първопроходеца като специалист, изразена в табл. 23 за ИЛ-първопроходци, поднася не особено лицеприятни позиции и оценки като цяло. По отношение на помощта (или по-скоро на липсата ѝ) от държавни институции (табл.67) и от други институции (табл.68) *мненията на обкръжението* практически съвпадат с мненията на самите първопроходци. Най-вероятно тези позиции и отношения са оценка за липсата на държавна политика към ромите първопроходци. Предвид на това, че и досега се отчитат грижите на държавата за ромските деца, са необходими допълнителни изследвания, за да се разберат истинските причини за това отношение.